

פ' מקץ

ספר בראשית פרק מא

(א) וְיְהִי מִקֵּץ שָׁנָתִים יָמִים וּפְרָעָה חֹלֵם וְהָנָה עֹמֵד עַל הַיָּאֵר:

מדרש רבה בראשית פרשה פט פסוקה ד

ופרעה חולם וכל הבריות אינן חולמין אתמהא אלא חלום של מלך של כל העולם כולו הוא ופרעה חולם א"ר יוחנן הרשעים מתקיימין על אלהיהם ופרעה חולם והוא עומד על היאור אבל הצדיקים אלהיהם מתקיים עליהם (בראשית כח) והנה ה' נצב עליו והנה מן היאור רמז רמז לו שאין השובע בא למצרים אלא מן היאור ודכוותה אין הרעב בא אלא מן היאור

מלבי"ם שם

מ"א (א) ופרעה חלם. סדר הלשון תמיד להקדים את הפעל אל השם והליל ויתלום פרעה, וקדימת השם מורה איזה דיוק בהשם, ר"ל חלום השרים לא הועיל לו מאומה, אבל עתה פרעה חולם בעצמו וזה הועיל לו, ובמדרש אומר וכי כל העולם אינם חולמים אלא חלום של מלך של כל העולם הוא, כחוננו בקושיכם אל מה שמקדים השם שמשמע רק פרעה חולם לא זולתו, ומשיב שמודיע שלכן לא יכלו החרטומים לפתרו כי הם פתרוהו על עניני פרעה מצד שהוא איש פרטי, והאמת שחלום המלך יהיה מצד שהוא כללי, שעזי'א ופרעה חולם, וחלומי הוא בעניני הכלל כולו :

התורה והמצוה - מלבי"ם - עמוד מס 137 א (בראשית, שמות, יקרא א) מלבי"ם, מאיר ליבוש בן יחיאל מיכל הורדס ע"י תכנת אוצר החכמה

פ' ויגש

ספר בראשית פרק מה

(ג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחִיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אֲבִי חַי וְלֹא יָכֹלוּ אָחִיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנֵיו:

העמק דבר שם

העוד אבי חי. אינו מובן שאלה זו וכי לא ידע שהוא חי. וגם מה שמסיים המקרא ולא יכלו אחיו לענות תו כי נבהלו מפניו צריך ביאור מה הי' להם לענות לולי לא נבהלו.

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ד:

רבי אלעזר כי מטי להאי קרא בכי ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו ומה תוכחה של בשר ודם כך תוכחה של הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה

העמק דבר שם

והנה אית' בחגיגה ד"ד ר"א כי מטא להאי קרא בכי ולא יכלו אחיו לענות אותו. ומה תוכחה של ב"ד כך תוכחה של הקב"ה על אחת כו"כ. ולכאורה איזה תוכחה הי' כאן אלא חז"ל הבינו פשט הקרא שהוא כמתמיה אם באמת עוד אבי חי ולא מת מדאגתו עלי בהיותו יודע שהי' אהוב אצלו מכל בניו. ותמיה זו היד תוכחה לאחיו דאפילו אם לפי מחשבתם דנו את יוסף בצדק מ"מ הי' להם לחמול ולחוש על אביהם שהרי ידעו כי אהבתו עזה אליו. וע"ז כתיב ולא יכלו אחיו לענות אותו מפני הפחד והבושה. ולולי זה היו עונים אותו כמו שענה יעקב לרחל כאשר עלה בלבבה מחשבה כזו. כמ"ש לעיל ל' א'. כך הי' להם לענותו דמ"מ ודאי כולם אהובים ומכש"כ הרי גם בנימין קיים. וא"כ לא הגיע צער אביהם כ"כ שלא יחי'

מפני זה. אבל לא יכלו לעמוד בתוכחתו מפני הבהלה. וזה מאמרם דכש"כ תוכחה של הקב"ה שיודע תשובותיו של אדם שאינו באמת כ"כ על אחת כו"כ:

פ' יחי

(א) ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים:
(ב) הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם:

מדרש רבה בראשית פרשה צח פסקה ב

ויאמר האספו וגו' האספו מארץ מצרים והקבצו לרעמסס האספו מעשרת השבטים והקבצו לשבט יהודה ובנימין צוה אותן להיות נוהגין בשבט יהודה ובנימין בכבוד ר' אחא אמר הטהרו היך מה דאת אמר (נחמיה יג) ויאספו וגו' ויטהרו את הלשכות

רש"ר הירש שם

האספו and **הקבצו** are not identical in meaning. This is substantiated by the fact that **האסף** applies even to an individual: *עד האסף מרים* (*Bemidbar* 12:15). **אסף** means: to remove something from an alien sphere, from a place where it does not belong, and gather it in where it does belong. **אסף** is related to **עזב**, which means: to disengage from everything alien and inappropriate.

Thus **האספו** (v. 1): “Detach yourselves from everything alien and foreign, and unite in your common goal! Be absorbed by what is common to all of you! Stand, all of you, on common ground!” **האספו** calls for spiritual concentration at one single point, for one single purpose, as our Sages explain: **האספו** means “!הטהרו” (*Bereshis Rabbah* 98:2). Literally, **האספו** means: be taken up (by your common destiny).

By contrast, **קבץ** — related to **קפץ** (“to close”), **כוץ** (“to shrink”), **כבש** (“to compress”), even to **יבש** (“dry,” solid in contrast to liquid) and **גביש** (“a precious stone,” perhaps the diamond because of its solidity and firmness) — always refers to the physical assembly of several components.

Thus we have here two pronouncements:

(a) **האספו**! Unite toward your single goal, so that I may tell you what will befall you — more precisely, what will call to you (see Commentary above, 24:12) — in the end of days.

אחריה is to be distinguished from **קץ**. **קץ** is the end, where something ceases; **אחריה** is that which comes afterwards, after the thing has ended. In our verse it means: after the present development of time will have been concluded; that is to say, the legacy of the days, the goal of history.

We know from what follows that at this moment Ya'akov did not view his sons in their uniformity but in their characteristic diversity. Hence he now says to them: "Different though you are from one another, devote yourselves with that very diversity to the one spirit that unites you. Then I will reveal to you what will befall you in the end of days." Only when you will be imbued by *one* spirit will אחרית הימים come. It will not come until האספו has become a reality. What is more, the very nature of אחרית הימים might not be understood properly until then. Hence Ya'akov makes only brief allusion to אחרית הימים.

(b) הקבצו ושמעו! These two words of our dying forefather form the basis for all of Jewish history until אחרית הימים.

Materially, you are בני יעקב, a powerless minority. But precisely because you are a powerless minority הקבצו, be united, come together as one people; do not split up. Your strength lies in unity, in קבוץ.

Furthermore, שמעו בני יעקב — only thus can a weak minority be victorious over a stronger majority; only through spiritual power, through "שמיעה," through commitment to spiritual values. שמע is spiritual צמא. Thirst for the spiritual; draw from the wells of the spirit!

This is the legacy of our father Ya'akov. "Unity and spirit" — therein he sees the strength and life of his children.